IX. FIATAL MŰSZAKIAK TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAKA

Kolozsvár, 2005. március 26-27.

KÖZÉP-KELET EURÓPA INNOVÁCIÓS HELYZETE, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL MAGYARORSZÁGRA

Sitkei Lili Eszter

Summary

It is an important global socio-economic procession in the XXI. century to build a knowledge based economy. Only those countries, regions or enterprises can be competitive and successful in this new type of economy, which can transform the structure of production to produce products and services with high intellectual added value. Nowadays, the economy of the so-called “developed” countries has been transformed with this kind of challenge. The efficiency of economic activity has been determined by the knowledge. The innovation has become the key factor of the economic growth in several countries and regions.

The aim of the European Union is to help the member states with several tools to increase their competitiveness in the world economy system.

Összefoglalás

A XXI. század meghatározó jelentőségű globális társadalmi-gazdasági folyamata a tudásalapú gazdaság kiépülése. Ebben az új típusú gazdaságban csak azok az országok, régiók illetve vállalkozások lehetnek versenyképesek és sikeresek, amelyek a termelés szerkezetét a magas szellemi hozzáadott értéket megtestesítő termékek és szolgáltatások előállítására alakítják át. Ez a kihívás már ma is jelentősen formálja a fejlett országok gazdaságát, hatásai pedig egyre erősebben érezhetőek a munkaerőpiacon is.

Az egyes térségek, régiók felemelkedésének kulcsa a versenyképesség, valamint az ezt ösztönző társadalmi és gazdasági feltételek kialakítása. Nemzetközi tapasztalat tanúsítja, hogy csak azok a szereplők sikeresek, amelyek magas színvonalú innovációra, új és nagy szellemi hozzájárulást megtestesítő termékek piaci bevezetésére képesek (pl. Írország, Finnország). A siker titka tehát, hogy az innováció beágyazódjon a régióba, a területi politika és az innovációs politika egymásra találva egymással összefüggésben és egymást erősítve érvényesüljön. Az Európai Unió célja, hogy ezen hatásokat erősítse különböző eszközök segítségével.

Általános innovációs helyzetkép

Egy ország innovációs helyzetének egyik legszemléletesebb mutatója az összes K+F ráfordítás a GDP százalékában, ezt mutatja az első ábra, az Európai Unióban és a Közép-kelet európai országokban, 2002-ben.

1. ábra

K+F ráfordítás a GDP százalékában az Európai Unióban és a Közép-kelet európai országokban, 2002. Ezt a mutatót jellemzően két részre szokták bontani a társadalmi szféra illetve az ipari szféra ráfordításai alapján, és optimálisnak az 1:2-höz arányt tartják a két szféra hozzájárulása között. Az ábrából kitűnik, hogy a közép-kelet európai országok jelenösen elmaradnak az innováció terén az uniós átlagtól. Szlovénia, és bizonyos területeken Magyarország, Csehország és Észtország nincs annyira rossz helyzetben, de a fő probléma az, hogy a növekedési ütemük nem utal a hátrány gyors ledolgozására.

2. ábra

Az országok besorolása az összevont innovációs index alapján, 2003

Még szemléletesebb és komplexebb a második ábra, amely az országok besorolását mutatja az összevont innovációs index alapján 2003-ban. Ezt az indexet 2000-óta állítják elő, azonos metodológiával. Ez a komplex indexet 4 kategóriába sorolható összesen 17 mutató eredményeiből állítják elő, a négy terület:

- az innováció humán erőforrás oldala,
- az új tudás termelés (GERD, BERD),

- tudás átadás és felhasználás (KKV-k innovációs képességeit tartalmazza, innováció előállítás, szolgáltatás stb),
- innováció finanszírozás, kibocsátás és piac, (kockázati tőke aránya stb.).

A helyzetet az Unió oldaláról is meg kell szemlélünk. Hiszen ezen országok belépése rontja az uniós átlagot, márpedig az Európai Unió Tanácsa – felismerve a gazdasági fejlődést súlyosan veszélyeztető folyamatokat – 2000-ben deklarálta, hogy Európát a világ egyik legdinamikusabban fejlődő térségévé kívánja tenni. Ennek érdekében a barcelonai csúcson elhatározták, hogy 2010-ben már a GDP 3%-át kell kutatás-fejlesztésre fordítani.

Ugyanis az EU tagországainak együttes K+F ráfordítása 2000-ben alig érte el az USA 2/3-át. Azonban jelentősen meghaladja Japán K+F potenciálját. Az 1990-2000 közötti időszakban az EU valamelyest növelte K+F ráfordításait, de az összeg tekintetében a növekedés mértéke sokkal szerényebb volt, mint USA-ban és Japánban. E két térség már a 90-es évek közepétől dinamikusan növelte K+F ráfordításait, mialatt Európában a ráfordítások a GDP 1,8-2 %-a között mozognak. Ez azt eredményezte, hogy az uniós országok K+F ráfordításai jelentősen elmaradtak az Államokétól. A hátrány halmozódik, és ma már jelentős szakadék tátong az amerikai és uniós K+F kapacitások között.

3. ábra

Összes K+F ráfordítás a GDP százalékában

Ha 2000-2010-ig tartó évtizedben mindhárom régióban változatlanul folytatódik tovább a jelenlegi K+F politika, akkor az EU behozhatatlanul lemaradna a másik két gazdasági térség mögött, ezért tűzte ki célul az Unió a 3%-ot.

Az ábrán jól látszik, hogy ha sikerülne az erőfeszítés mire lenne elég.

- Ha USA és Japán megelégszik a jelenlegi helyzettel és az eddigi tendencia szerint növeli K+F ráfordításait, akkor 2010-re az EU a GDP%-ban kifejezett K+F ráfordítások terén valóban el fogja

érni az Államok előrevetített adatait. Japán befogásához azonban nem elegendő ez a növekedési ütem.

- Az ábrából azonban jól látszik, hogy a barcelonai határozat végrehajtásához az európai országoknak nagyon jelentős és gyors költségvetés-növekedést kellene végrehajtaniuk, ami a jelenlegi politikai-gazdasági környezetben korántsem biztosított.

De kérdés hogy mit tesz az unió a 3% elérése érdekében.

A K+F tevékenység helye és kezelése az Európai Unióban

- Az EU-ban a kutatás fejlesztés kezelése kettős jelleget mutat, nem tartozik azon politikák közé, amelyeket erősen központosítva, brüsszeli szabályozás és irányelvek mellett valósítanak meg a tagállamok, azonban nem az a terület, amit az Unió teljes mértékben tagállami megvalósítás keretei között kíván megvalósítani.
- Egyértelműen rögzítésre került az EU gazdasági versenyképessége és az innováció közötti szoros kapcsolat, ez abban is megmutatkozik, hogy a Közösség megalakulása óta egyre fontosabb szerepet játszik a kutatás-fejlesztés kérdése.
- Az EU története folyamán folyamatosan erősödött az általa támogatott, valamint az általa végzett kutatási tevékenység.
- Az EU 1958-tól végez saját, közvetlen kutatási tevékenységet a Közös Kutatóközpont (Joint Research Centre) intézeteiben. A JRC feladata, hogy tudományos és technológiai oldalról támogassa az EU politika döntéshozatalát és döntéshozatalát.
- Az EU által finanszírozott K+F tevékenység gerincét a Kutatási, Technológia-fejlesztési és Demonstrációs Keretprogramok jelentik. 1984-ben indult az első 3,75 MRD ECU kerettel, a napjainkban folyó 6 KP költségvetése már 17,5 MRD Euró.
- A Strukturális Alapokból is jelentős kb. 6 %-os ráfordítás megy K+F finanszírozásra, de ezek általában a gazdaságilag hátrányosabb helyzetű, elmaradottabb régiók felzárkózását szolgálják.
- Megállapítható, hogy az EU kiemelten kezeli a kutatás-fejlesztést, mind az anyagi ráfordítások, mind a politikai elismerés szempontjából. De az előbb említett politika kezelés kettős jellegéből adódóan a központi elképzelések nem minden esetben találkoznak a tagállamokéval.

Az Európai Unió csatlakozás előnyei-hátrányai a kutatás-fejlesztés területén

Előnyök:

- A pénzügyi mérleg országonként más és más az 5 KP-ban való részvételt illetően Az 5 KP-ban való részvétel sikere. Magyarország esetében relatív a siker a befizetésekhez mérten pozitív mérleget zárt az ország, azonban, ha nem kaptunk volna jelentős befizetési kedvezményt komoly hiány mutatkozott volna. (kb 20 millió euró)
- Tudományos kapcsolatrendszer erősödése (a projektben részt vevő egyetemek, kutatóintézetek és vállalatok között)

- Növekszik a keretprogramban részt vevő intézmények ismertsége elismerése
- A hosszabb ideig elszigeteltségben működő közép-és kelet európai intézményeknek lehetőségük nyílik nyugat-európai kapcsolatok erősítése.
- Kutatói mobilitás kiemelt támogatása, amely a tudástranszfert nagyban elősegíti.
- A kutatók hozzáférhetnek nagy európai kutatási infrastruktúrákhoz
- Hozzáférés a strukturális alapok támogatásaihoz, a csatlakozást követően, amelyből közel 6%-ot fordítanak a regionális innováció fejlesztésére. (Alapfeltétele az NFT)

Hátrányok:

- A Keret Programban és egyéb programokban való részvétel pénzügyi terhei, amelyek az elmúlt években programonként külön-külön jelentkeztek, 2004 májusától már egy összegben kell befizetni az EU programjaihoz a hozzájárulásokat.
- A keretprogramban való részvétel nehézségei:
 - *Rutin hiánya a már tagországokkal szemben*
 - *A pályázatok bürokratikusak*
 - *A pályázatok előkészítés jelentős anyagi és szakmai erőforrásokat igényel*
 - *A keretprogramok projektjeinek eltolódása a nagyméretű projektek és hálózatok irányába*

A csatlakozó országok teendői a K+F területén

Az elsődleges egy stabil gazdasági háttér, amely azonban a csatlakozás pillanatában már biztosítottnak kell lennie, hiszen ez kritériumként fogalmazódott meg.

Fontos a nemzetállamok KKV szektorainak támogatása, teljesítményük fokozása, mert különben a most is fennálló lemaradás tovább nőne a multinacionális vállalatokkal szemben. Mivel ezen vállalatok elsősorban az anyaországban telepítik fejlesztési részlegeiket, tovább gyengülhetnek a hazai K+F kapacitások. De mit tehet ez ellen az állam?

- A K+F tevékenységet végző intézmények támogatása, még akkor is, ha átmenetileg nincs azonnali megtérülés, vagy kereslet termékei iránt.
- A felsőoktatási rendszer több erőforráshoz juttatása, mert ez képezi a K+F termelő szektor háttérét.
- A KKV szektor támogatása-gazdaságfejlesztési programokon keresztül. Olyan módon támogatni őket, hogy lehetőség nyíljon a multinacionális vállalatokkal szembeni technológiai szakadék csökkentésére.
- Ezáltal előmozdítani, hogy a KKV szektor mindinkább fizetőképes megrendelőként legyen képes fellépni a hazai K+F termelő intézmények felé.
- A gazdaságfejlesztésben részt vevő szereplőknek össze kell hangolniuk erőfeszítéseiket, hogy a csatlakozás után a nemzeti gazdaságok fel tudják venni a fokozódó versenyben a kesztyűt.

Irodalomjegyzék

1. Mezei István: Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz – érvek és ellenérvek – mérlegen a kutatás-fejlesztés, Magyar Tudomány 2003. 5.
2. Dr. Szendrődi László Tét attasé: Kutatás-fejlesztési ráfordítások a gazdaságilag legfejlettebb régiókban: Mire lesz elég a barcelónai 3%?, Nemzetközi K+F Hírlevél, Oktatási Minisztérium, 2003. június-júliusi
3. A magyar kis-közepes vállalatok innovációs képességének fejlesztése, (A tanulmány, elkészítését az Oktatási Minisztérium Kutatás-Fejlesztési Helyettes Államtitkársága támogatta) Magyar Innovációs Szövetség, Budapest, 2002.

Szerző: Sitkei Lili Eszter doktorandusz

Témavezető: Dr. Tóth László, Pelczné dr. Gáll Ildikó

Bay Zoltán Logisztikai és Gyártástechnikai Intézet, 3519 Miskolctapolca, Iglói u. 2.

Tel: +3646560121

Fax: +3646422786

E-mail: sitkei@alpha.bzlogi.hu